

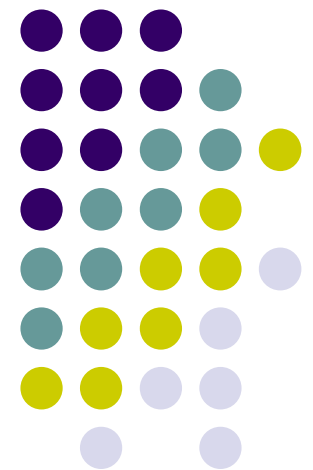
Uvod u političku teoriju

3. čas vežbi

Pojam države

Pravna država i vladavina prava

Nacionalna država

Pojam države

- **Filozofsko** određenje države: *svrsishodnost* na planu postizanja opšteg dobra i pravde
- **Pravno** određenje države: nužnost organizovanja (na temelju *društvenog ugovora*) kako bi se izbeglo neprekidno sukobljavanje i stanje opšte nesigurnosti, kao i ogromna potrošnja energije pojedinaca na borbu i individualni napredak bez tuđe pomoći.

Pojam države

- **Politikološko** određenje države:
 - Država je *moderna forma vlasti čoveka nad čovekom* (Ljubomir Tadić)
 - Država je *forma organizovanja društva u političku zajednicu* (Jovan Marjanović)

Legitimizirajući i nelegitimizirajući koncepti države

- Legitimizirajući koncepti države:
 - Pravna država
 - Nacionalna država
 - Demokratska država
 - Socijalna država/država blagostanja
- Nelegitimizirajući koncept države:
 - Totalitarna država
- Nije reč o *čistim modelima*
- Klasifikacija prema načelima *pretežnosti* i *dovoljnosti* određenih svojstava

Pravna država

- Prvi je termin pravna država (*Rechtsstaat*) upotrebio **Robert fon Mol**
- Najraniji zastupnik pravne države u Srbiji bio je **Dositej Obradović**
- Volja vlasti je ograničena pravom
- Jednakost građana *pred zakonom* (pravna jednakost)
- Suverenitet pripada **državi** kao pravnoj instituciji (nasuprot *narodnom* suverenitetu)
- Suverenost države se ogleda u sposobnosti njenog samoograničenja
- Podela vlasti na *izvršnu*, *zakonodavnu* i *sudsku* u cilju ograničenja apsolutne vlasti

Vladavina prava

- Pojam vladavine prava (*Rule of Law*) prvi je formulisao Albert Ven Dajsi 1885.
- Potpuna pravna jednakost proglašena je u Engleskoj prvi put u 17. veku
- Zakoni usklađeni sa principima jednakosti i pravednosti
- **Fridrih fon Hajek**: o vladavini prava u nekoj zemlji može se govoriti samo ako sve njene zakone karakterišu svojstva opštosti, poznatosti i određenosti, jednakosti i pravednosti
- *Opštost*: zakoni su apstraktni, ne odnose se unapred ni na koga određenog već na sve
- *Poznatost i relativna određenost* omogućuju predvidljivost reakcija države i time ulivaju pojedincu sigurnost
- *Jednakost*: zakon se odnosi jednako na se građane bez obzira na njihove položaje u društvu
- *Pravednost* zakonu daje legitimnost
- Da bi danas neka država mogla biti označena kao pravna država ili država vladavine prava, ona mora biti **moderna, institucionalizovana i demokratizovana** zajednica

Pravna država (Rider)

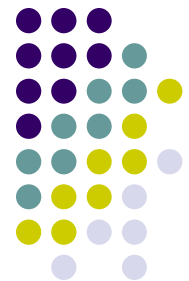
- Nemački teoretičari pokušavaju da se distanciraju od francuskog političkog, pre svega revolucionarnog iskustva
- Suprotnost pravnoj državi je po njima *partijska država*
- Nemačka pravna nauka je zamišljala državu kao organsko jedinstvo koje nemože trpeti pored sebe nikakve partikularne i neasimilovane elemente
- Etatizam zastupnika pravne države dovodi do napetosti između države i pojedinca. *Jelinek*:
 - Subjektivna javna prava (*posse*)
 - Objektivna privatna prava (*licere*)

Vladavina prava (Rider)

- Srž vladavine prava se nalazi u pojmu konstitucionalizma kao teorije i prakse ograničene vlasti, tj. vlasti ograničene pravom.
- Osnovni problemi ustava su centrirani oko sloboda i prava pojedinca koje on može da osigura pred sudom
- Jednakost pred zakonom kao bitna pretpostavka vladavine prava
- Princip vladavine prava okrenut je protiv diskrecione vlasti administracije i prerogativa kraljevske vlasti
- Ideja nezavisnosti sudstva (od izvršne vlasti), koje primenjuje zakone i precedente na striktno objektivan način.
- Pravna sigurnost: pravna mera predvidljivosti i proračunljivosti

Pravna država i vladavina prava (Rider)

Pravna država

- Nemački koncept
- Državna suverenost
- Prevlast izvršne vlasti

Vladavina prava

- Anglosaksonski koncept
- Narodna suverenost
- Prevlast zakonodavne vlasti

Politička i partijska država

- Suprotnost pravnoj državi
- Politička država obezbeđuje izvršenje političke volje i političkih ideja vladajuće grupe silom pozivajući se na potrebu poštovanja prava
- O *partijskoj državi* se može govoriti kada politička grupacija organizovana u stranku koja je došla na vlast na različite načine favorizuje svoje pripadnike ili uzima za sebe mimo prava ovlašćenja da raspolaže životima, slobodom ili imovinom građana na osnovu svojih partijskih ciljeva i ideoloških načela.
- Partijska država je moguća u vrlo različitim ideološkim i političkim opcijama

Politička i pravna država (Rider)

- Pravna država teži što manjoj upotrebi pravnih odredbi i nasilja zasnovanog na njima
- Politička država teži širokoj upotrebi sredstava koje poseduje
- Politička država se razlikuje od despotske po tome što despotske države ne poseduju pravnu praksu
- *Grupa koja stvara državu raspolaže sa tri vrste profesionalnih kapitala:*
 - Kapital ideologije ili politike (znakovni kapital): pomoću njega se grupa predstavlja svojoj sredini, i oseća se ovlašćenom da govori sa autoritetom o svim postojećim problemima u jednom društvu i da predlaže rešenja tih problema predstavljajući ih kao najbolja i jedina
 - Kapital prava: mogućnost da se sadržine znakovnog kapitala pretvaraju u pravne obaveze
 - Kapital primene nasilja: državno nasilje kao sredstvo osiguranja da se poštuju pravne norme

Nastanak nacionalne države

- U osnovi je ideja da je pravo jedne nacije da vlada sobom u svojoj nacionalnoj državi
- Spontano stapanje različitih etničkih grupa u jednu naciju usled dugotrajnog ekonomskog i političkog suživota ili zajedničke religije
- Izražen *zahtev za solidarnošću*
- U nekim slučajevima država stvara naciju, a u drugim nacija stvara državu
- Koncept nacionalne države podrazumeva državu kao teritorijalnu i političku celinu, ali i kao kulturno, istorijsko i duhovno zajedništvo
- Nacionalna država nije bezuslovno i zajednica nacionalizma, ali ona to lako može biti, jer sve što je održava je ujedno i pretpostavka nastanka i razvoja nacionalističke ideologije.

Pojam nacionalne države (Rider)

- Nacionalna država je i tvorevina i tvorac moderne Evrope
- Nastaje na različite načine
- Od Francuske revolucije nacija legitimiše državu
- Karakteristike nacionalne države:
 - Zajednica/društvo: teritorijalno organizovano društvo; **društvo** po svojim interesnim, takmičarskim i suparničkim vezama, društvenim i političkim sukobima; **zajednica** identiteta, stavova i reakcija prema strancu, naročito prema neprijatelju
 - Zajednica sudbine
 - Mitološki entitet: duhovni karakter bratstva među "decom otadžbine" vs. mitološko jedinstvo kao biološko jedinstvo
 - Nacionalna religija
- Ka "prevazilaženju"

Zajednica nacionalizma

- Patriotizam: privrženost određenom mestu i određenom načinu života za koje neko veruje da su najbolji na svetu, ali ne želi da ih silom natura drugima. Patriotizam je pre svega odbrambenog karaktera
- Nacionalizam se ne može odvojiti od želje za vladanjem, i trajni cilj svakog nacionaliste je da obezbedi veću vlast i ugled za naciju ili drugu celinu u kojoj je odlučio da utopi svoju individualnost.
- Nacionalizam ne označava samo odanost jednoj vladi ili zemlji, već bilo kojoj celini
- *Psihološki profil nacionaliste:*
 - Takmičarski prestiž
 - Opsednutost
 - Nestabilnost
 - Ravnodušnost prema stvarnosti
 - Snovi o vlasti

Nova nacionalna država

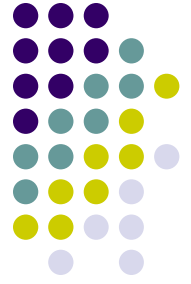
- Nove nacionalne države nastaju uglavnom kao posledica sloma socijalizma
- Nerešeno nacionalno pitanje u socijalističkim zemljama
- Dva i više nivoa vlasti u socijalističkim federacijama
- Ključna uloga partijskih i državnih elita
- Nacionalna i verska osećanja kao sredstvo mobilizacija masa
- Upotrebna vrednost nacionalističkih ideologija se sastojala u mogućnosti lake i brze zamene jedne zapaljive kolektivističke ideologije drugom
- Nove nacionalne države uvek teže da se predstavljaju kao demokratske i pravne države

Nasilje i sakralnost novih nacionalnih država

- Država kao svetost
- Državnost kao potvrda sazrelosti nacije
- Nasilje kao sredstvo stvaranja države
- Izvorište konflikata je definisanje nacionalne teritorije kao državne
- Statičko shvatanje države kao građevine

Adam Čartoriski: “Saveti kojih treba da se drži Srbija”, 1843.

- Iniciranje *pisanog srpskog nacionalnog programa*
- Spoljna politika: čvršće vezivanje za Francusku i Englesku, kulturno-prosvetna akcija među Južnim Slovenima u Turskoj i Austriji
- Nasledna monarhija
- Prisajedinjenje severne Crne Gore (Brda) i izlazak na more

František Zah: “Plan”

- Spoljna politika: antiruska orijentacija, jugoslovenska politika
- Stvaranje prvo srpske višereligijske a potom multietničke jugoslovenske države
- Nasledna monarhija
- “Plan” kao predložak za “Načertanije”

Ilija Garašanin: “Načertanije”, 1844.

- Ujedinjenje ili savez sa “svim narodima srpskim”
- Opstanak Srbije pod turskom vlašću, uz stalno otkidanje dela po dela teritorije – procesualni put stvaranja države
- Proruska orijentacija
- Nasledna monarhija

Konstantin Nikolajević: “Srpske sjedinjene države”, 1848/9.

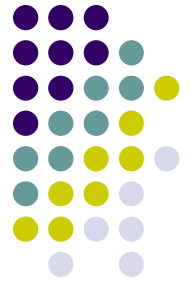
- 1848. kao šansa za Srbiju
- Ključno pitanje izbora metoda za ujedinjenje Srba u nacionalnu državu
- Distanciranje od velikih sila
- Dve države – srpska i turska u okviru Otomanskog carstva (pri čemu bi srpska obuhvatala i Bosnu i Hercegovinu, i Crnu Goru i Staru Srbiju)
- Srbija bi imala nezavisno unutrašnje uređenje, vojsku i samostalno ekonomsko uređenje

Za sledeće vežbe (Udžbenik)

- Demokratska država
- Socijalna država i/ili država blagostanja
- Država shvaćena kao totalitet
- Stare totalitarne države
- Nove totalitarne države

Za sledeće vežbe (Rider, Novovekovne političke ideje)

- Demokratska država (Rider)
- Socijalno – pravna država i država blagostanja (Rider)
- Totalitarna država (Rider)
- Savršeni državnik – nedovršena država (Novovekovne političke ideje u Srba)